

ПОСТАНОВЛЕНИЕ

КАРАР

14.08.2026

Кәкре Күл

№18

«2026 – 2036 елларга Аксубай муниципаль районы Кәкре Күл авыл жирлегенен коммуналь инфраструктура системаларын комплекслы үстерү " муниципаль программасын раслау турында

"Гавами хакимиятнең бердәм системасында жирле үзидарәне оештыруның гомуми принциплары турында" 2025 елның 20 мартындагы 33 - ФЗ номерлы Федераль законга, Татарстан Республикасы Аксубай муниципаль районы «Кәкре Күл авыл жирлеген» муниципаль берәмлеге Уставына таянып, Аксубай муниципаль районы Кәкре Күл авыл жирлеген Башкарма комитеты КАРАРЫ:

1. «2026 – 2036 елларга Аксубай муниципаль районы Кәкре Күл авыл жирлегенен коммуналь инфраструктура системаларын комплекслы үстерү" муниципаль программасын (кушымта) расларга.

2. Татарстан Республикасы Аксубай муниципаль районы Кәкре Күл авыл жирлеген Башкарма комитеты карарлары үз көчен югалткан дип танырга.:

- "Татарстан Республикасы Аксубай муниципаль районы Кәкре Күл авыл жирлегенен коммуналь инфраструктура системаларын комплекслы үстерү программасын раслау турында" 28.10.2015 ел, №13;

- 06.06.2016 ел, №8 «Татарстан Республикасы Аксубай муниципаль районы Кәкре Күл авыл жирлегенен коммуналь инфраструктура системаларын комплекслы үстерү программасы турында «28.10.2015 ел, №13 карарына үзгәрешләр кертү хакында»;

- "Татарстан Республикасы Аксубай муниципаль районы Кәкре Күл авыл жирлеген Башкарма комитеты «Татарстан Республикасы Аксубай муниципаль районы Кәкре Күл авыл жирлеген коммуналь инфраструктура системаларын комплекслы үстерү программасын раслау турында» 28.10.2015 ел, № 13 карарына үзгәрешләр кертү хакында" 16.12.2019 ел, №24;

- 26.02.2020 ел, №4 "Татарстан Республикасы Аксубай муниципаль районы Кәкре Күл авыл жирлеген Башкарма комитетының «Татарстан Республикасы Аксубай муниципаль районы Кәкре Күл авыл жирлеген коммуналь инфраструктура системаларын комплекслы үстерү программасын раслау турында» 28.10.2015 ел, №13 карарына үзгәрешләр кертү хакында";

- 16.10.2023 ел, №12 «Татарстан Республикасы Аксубай муниципаль районының Кәкре Күл авыл жирлеген Башкарма комитеты «2015-2025 елларга Татарстан

Республикасы Аксубай муниципаль районы Кәкре Күл авыл җирлеге коммуналь инфраструктура системаларын комплекслы үстерү «муниципаль программасын раслау турында» 13.11.2015 ел, №13 карарына үзгәрешләр кертү хакында»(16.12.2019 ел, №24, 26.02.2020 №4үзгәрешләр белән)";

- 25.10.2024 ел, №12 «Татарстан Республикасы Аксубай муниципаль районы Кәкре Күл авыл җирлеге Башкарма комитеты «2016 – 2020 елларга Аксубай муниципаль районы Кәкре Күл авыл җирлеге коммуналь инфраструктура системаларын комплекслы үстерү «муниципаль программасын раслау турында»28.10.2015 ел, № 13 карарына үзгәрешләр кертү хакында";

- 30.10.2025 ел, №16 «Татарстан Республикасы Аксубай муниципаль районы Кәкре Күл авыл җирлеге Башкарма комитеты «2015-2027 елларга Татарстан Республикасы Аксубай муниципаль районы Кәкре Күл авыл җирлеге коммуналь инфраструктура системаларын комплекслы үстерү «муниципаль программасын раслау турында»25.10.2024 ел, № 2 карарына үзгәрешләр кертү хакында".

3. Әлеге карарны Аксубай муниципаль районының интернет челтәрендәге рәсми сайтына урнаштырырга <http://aksubayevo.tatar.ru> һәм рәсми хокукий мәгълүмат порталында бастырып чыгарырга <http://pravo.tatarstan.ru>

4. Әлеге карар үтәлешен контрольдә тотуны үземдә калдырам.

Татарстан Республикасы
Аксубай муниципаль районы
Кәкре Күл авыл җирлеге
Башкарма комитеты җитәкчесе

С. С. Елисеев

Расланган
Кәкре Күл авыл жирлегә
Башкарма комитеты карары белән
14.08.2026 ел № 18

МУНИЦИПАЛЬ ПРОГРАММА
«2026-2036 елларга Татарстан Республикасы Аксубай муниципаль районы
Кәкре Күл авыл жирлегенең коммуналь инфраструктура системаларын
комплекслы үстерү»

Кәкре Күл
2026 ел

ПАСПОРТ

«2026-2036 елларга Татарстан Республикасы Аксубай муниципаль районы Кәкре Күл авыл жирлегенен коммуналь инфраструктура системаларын комплекслы үстерү» муниципаль программасы

Программа Исеме	2026-2036 елларга Кәкре Күл авыл жирлегенен коммуналь инфраструктура системаларын комплекслы үстерү муниципаль программасы (алга таба Программа))
Программаны эшләү өчен нигез	«Гавами хакимиятнең бердәм системасында жирле үзидарәне оештыруның гомуми принциплары турында» 2025 елның 20 мартындагы 33-ФЗ номерлы Федераль закон "Россия Федерациясе шәһәр төзелеше кодексы" 29.12.2004 N 190-ФЗ (30.01.2026 редакциясе) (үзгәрешләр һәм өстәмэләр белән) Татарстан Республикасы Аксубай муниципаль районы" Кәкре Күл авыл жирлеге" муниципаль берәмлеге Уставы
Программаның жаваплы башкаручысы	Татарстан Республикасы Аксубай муниципаль районы Кәкре Күл авыл жирлеге Башкарма комитеты
Программаны Башкаручылар	юк
Программа Максатлары	Кәкре Күл авыл жирлеге коммуналь комплексының төп фондларын торгызу һәм техник яктан яңадан коралландыру: комм коммуналь комплекс оешмалары товарларыннан һәм хезмәтләрәннән файдаланучыларның файдалана алуын тәмин итү; -су белән тәмин итү буенча хезмәтләрнең ышанычлылыгын һәм сыйфатын арттыру, булганнарын модернизацияләү буенча чаралар үткәрү, яңа объектлар төзү; -төзекләндерү дәрәжәсен күтәрү һәм экологик хәлне яхшырту ☐ су белән тәмин итү системаларын эксплуатацияләгәндә югалтуларны киметү; -халыкның тормышын тәмин итүнең коммуналь системалары эшчәнлегенен ышанычлылыгын һәм нәтижелелеген арттыру.

Программа максатлары	Коммуналь инфраструктура системаларын үстерү һәм реконструкцияләү, гамәлдәге нормативлар нигезендә алардан файдалануны тәмин итү өчен проект-смета документациясен эшләү һәм эшләр башкару чараларын гамәлгә ашыру, аларны урнаштыру схемаларын оптимальләштерү: финанс, матди-техник ресурсларны берләштерү, әлеге программа максатларына ирешү өчен житештерү потенциалы; - жирлек урамнарын юллар белән тәмин итү; - су сыйфаты күрсәткечләренен санитария нормалары таләпләренә туры килүен тәмин итү өчен су белән тәмин итү объектларында гомуми төзелеш эшләре үткәру; - экономияле максатларга юнәлдерелгән чаралар үткәру суны тоту; - суүткәргеч челтәрләрен һәм су белән тәмин итү системаларын реконструкцияләү; - урам яктырткычларын реконструкцияләү һәм ремонтлау.
Программаны гамәлгә ашыру срогы	Программаны гамәлгә ашыру чоры: 2026-2036 еллар
Программаны финанслау күләме һәм чыганаclarы	программаны гамәлгә ашыруга финанслауның гомуми күләме 4400,0 мең сум тәшkil итә 2026 елда 685,0 мең сум 2027 ел 696,0 мең сум 2028 ел 703,0 мең сум 2029 елда 710,0 мең сум 2030 – 2036 елларга 1090,0 мең сум Искәрмә: программаны финанслау күләмнәре фараз характерында була һәм, шул елга тиешле дәрәжәдәге бюджетларны формалаштыруны, шулай ук чараларны уртак финанслауга республика һәм район бюджетыннан акчалар бүлеп бирүне исәпкә алып, ел саен төзәтелергә тиеш.

Программаны гамәлгә ашыруның көтелә торган нәтижәләре	Татарстан Республикасы Аксубай муниципаль районы Кәкре Күл авыл жирлегә халкына күрсәтелә торган коммуналь инфраструктура системаларының ышанычлылыгын һәм коммуналь хезмәтләрнең сыйфатын арттыру, эксплуатация чыгымнарын киметү; янаучы авария хәлләренә килеп чыгу сәбәпләрен бетерү кешенең тереклек эшчәнлегә, әйләнә-тирә мохитнең экологик торышын яхшырту. Су белән тәмин итүне үстерү: - су белән тәмин итүнең ышанычлылыгын арттыру; экологик иминлекне арттыру; - эчә торган суның сыйфаты параметрларының билгеләнгән нормативларга туры килүе; - су югалту дәрәжәсен 5% ка кадәр киметү; - бер продукциягә эксплуатация чыгымнарын киметү. Көнкреш калдыкларын утильләштерү: - жирлек территориясендә санитария хәлен яхшырту; экологик торышны яхшырту; Газ белән тәмин итүне үстерү: - кулланучыларны газ белән тәмин итү. Электр белән тәмин итүне үстерү: - кулланучыларны электр белән тәмин итү хезмәте белән тәмин итү.
---	--

Әлеге программада кулланыла торган төп төшенчәләр

Әлеге программада түбәндәге төп төшенчәләр кулланыла:

1) коммуналь комплекс оешмасы-жылылык, су белән тәмин итүне, ташландык суларны агызуны һәм чистартуны тәмин итү максатларында товарлар житештерү (хезмәтләр күрсәтү) өчен файдаланыла торган (файдаланыла торган) инженерлык инфраструктурасын эксплуатацияләүне гамәлгә ашыручы һәм (яисә) каты көнкреш объектларын утильләштерү (күмү) өчен файдаланыла торган объектларны эксплуатацияләүне гамәлгә ашыручы барлык оештыру-хокукий рәвешләрендәге юридик зат калдыклар;

2) инженерлык инфраструктурасы-муниципаль берәмлекләр территорияләре чикләрендә урнашкан (тулысынча яисә өлешчә) һәм шушы муниципаль берәмлекләрнең кулланучылар ихтыяжлары өчен билгеләнгән Жылылык, су белән тәмин итү, ташландык суларны агызу һәм чистарту өлкәсендә файдаланыла торган житештерү һәм мөлкәт объектлары, шул исәптән торба үткәргечләр, электр тапшыру линияләре һәм башка объектлар жыелмасы;

3) каты көнкреш калдыкларын утильләштерү (күмү) өчен файдаланыла торган объектлар-каты көнкреш калдыкларын утильләштерү (күмү) өчен турыдан-туры файдаланыла торган объектлар;

4) коммуналь комплекс оешмасының житештерү программасы - әлеге оешманың жылылык, су белән тәмин итү, ташландык суларны агызу һәм чистарту, каты көнкреш калдыкларын утильләштерү (күмү) өлкәсендә аның тарафыннан товарлар

житештерүне (хезмәтләр күрсәтүне) тәмин итү буенча эшчәнлек программасы, ул әлеге оешма тарафыннан файдаланыла торган инженерлык инфраструктурасын һәм (яисә) утильләштерү өчен файдаланыла торган объектларны реконструкцияләү чараларын үз эченә ала (каты көнкүреш калдыкларын күмү) (алга таба шулай ук-житештерү программасы);

5) муниципаль берәмлекнең коммуналь инфраструктурасын комплекслы үстерү программасы - каты көнкүреш калдыкларын утильләштерү (күмү) өчен файдаланыла торган коммуналь инфраструктураны һәм объектларны төзү һәм модернизацияләү программасы, ул әлеге системаларны һәм объектларны торак һәм сәнәгать төзелеше ихтияжлары нигезендә үстерүне, кулланучылар өчен житештерелә торган товарларның (күрсәтелә торган хезмәтләрнең) сыйфатын яхшыртуны, муниципаль берәмлек территориясендә экологик хәлне яхшыртуны тәмин итә (алга таба - инженерлык инфраструктурасын комплекслы үстерү программасы);

6) коммуналь инфраструктураны үстерү буенча коммуналь комплекс оештыруның инвестиция программасы-коммуналь комплексны оештыру өчен жирле үзидарә органнары тарафыннан билгеләнә торган, коммуналь инфраструктура системаларын комплекслы үстерү программасын гамәлгә ашыру максатларында көнкүреш калдыкларын утильләштерү (күмү) өчен файдаланыла торган коммуналь инфраструктура һәм объектлар төзүне һәм (яисә) модернизацияләүне финанслау программасы (алга таба шулай ук-инвестиция программасы);

7) коммуналь комплекс оешмалары товарларына һәм хезмәт күрсәтүләренә тарифлар – коммуналь комплекс оешмалары товарларына һәм хезмәт күрсәтүләренә тарифларга өстәмәләрне исәпкә алмыйча, алар житештерә торган товарлар (күрсәтелә торган хезмәтләр) өчен коммуналь комплекс оешмалары белән исәп-хисаплар башкарыла торган һәм кулланучылар өчен бәягә (тарифка) кертелә торган бәя ставкалары;

8) кулланучылар өчен бәяләр (тарифлар) - кулланучылар өчен бәяләргә (тарифларга) өстәмәләрне исәпкә алмыйча, су белән тәмин итүне, ташландык суларны агызуны һәм чистартуны, каты көнкүреш калдыкларын утильләштерүне (күмүне) тәмин итү максатларында товарлар житештерүне (хезмәтләр күрсәтүне) тәмин итүче коммуналь комплекс оешмалары товарларына һәм хезмәт күрсәтүләренә тарифларны үз эченә алган бәя ставкалары;

9) яңа төзелә торган (реконструкцияләнә торган) күчемсез мөлкәт объектларын (биналарны, төзелмәләрне, корылмаларны, башка объектларны) коммуналь инфраструктурага тоташтыру тарифы-күрсәтелгән күчемсез мөлкәт объектларын инженер-техник тәмин итү челтәрләренә тоташтыру өчен түләүне барлыкка китерә торган бәя ставкасы (алга таба-коммуналь инфраструктура системасына тоташтыру тарифы);

10) коммуналь комплексны оештыруның коммуналь инфраструктурага тоташтыруга тарифы - коммуналь комплексны оештыру өчен билгеләнә торган һәм коммуналь комплексны оештыруның инвестиция программасын финанслау өчен кулланыла торган бәя ставкасы (алга таба шулай ук-коммуналь комплексны оештыруның тоташтыруга тарифы);

11) инженер-техник тээмин итү челтэрлэренэ тоташтырган өчен түлэү - бина, төзелеш, корылма, башка объект төзүне гамэлгэ ашыручы затлар кертэ торган түлэү, шулай ук бинаны, төзелешне, корылманы, башка объектны реконструкциялэунэ гамэлгэ ашыручы затлар кертэ торган түлэү, эгэр элэге реконструкция реконструкциялэнэ торган бинаның, корылманың куллану йөклөнөшен арттыруга китерсэ, корылма, башка объект (алга таба шулай ук - тоташтыру өчен түлэү);

12) кулланучылар өчен бэягэ (тарифка) өстэмэ - кулланучыларның коммуналъ комплекс оешмалары белэн исэп - хисап ясаганда исэпкэ алына торган, коммуналъ комплекс оешмаларының инвестиция программаларын финанслау максатларында билгелэнэ торган һәм аның гомуми күләме коммуналъ инфраструктураны үстерү буенча инвестиция программаларын гамэлгэ ашыручы коммуналъ комплекс оешмаларының товарларына һәм хезмэт күрсәтүлэренэ тарифларга өстэмэ суммасына туры килэ торган бэя ставкасы (алга таба шулай ук-кулланучылар өчен бэягэ (тарифка) өстэмэ);

13) коммуналъ комплексны оештыру товарларына һәм хезмэт күрсәтүлэренэ тарифларга өстэмэ-кулланучылар өчен бэягэ (тарифка) өстэмэ нигезендэ коммуналъ комплексны оештыру өчен билгелэнэ торган бэя ставкасы ул житештерэ торган товарлар (күрсәтелэ торган хезмәтлэр) өчен күрсәтелгән оешма белэн исэп-хисаплар ясаганда исэпкэ алына һәм коммуналъ комплексны оештыруның инвестиция программасын финанслау өчен кулланыла;

14) тарифлар һәм өстәмэлэр - коммуналъ комплекс оешмалары товарларына һәм хезмэт күрсәтүлэренэ Тарифлар, инженерлык инфраструктурасына тоташтыруга тарифлар, коммуналъ комплекс оешмаларының тоташтыруга тарифлары, шулай ук Коммуналъ комплекс оешмалары товарларына һәм хезмэт күрсәтүлэренэ тарифларга өстәмэлэр һәм кулланучылар өчен бэялэргэ (тарифларга) Федераль «коммуналъ комплекс оешмаларының тарифларын жайга салу нигезлэре турында» 2004 елның 30 декабрэндэге 210-ФЗ номерлы законы (2005 елның 26 декабрэндэге Федераль закон редакциясендэ) No 184-ФЗ) һәм Россия Федерациясэ Хөкүмэте тарафыннан раслана торган кагыйдэлэр белэн;

15) коммуналъ комплексны оештыруның житештерү программасы һәм инвестиция программасы үтэлешен мониторинглау-коммуналъ комплексны оештыруның житештерү программасы һәм инвестиция программасы үтэлеше турындагы мәгълүматны, шулай ук каты көнкүреш калдыкларын утильлэштерү (күмү) өчен файдаланыла торган коммуналъ инфраструктураның һәм объектларның торышы һәм үсеше турындагы мәгълүматны вакытлыча жыю һәм анализлау;

16) коммуналъ комплекс оешмалары товарларын һәм хезмэт күрсәтүлэрен кулланучыларның файдалана алуы - кулланучылар өчен бэялэрне (тарифларны) һәм кулланучылар өчен бэялэргэ (тарифларга) өстәмэлэрне исэпкэ алып, коммуналъ комплекс оешмаларының тиешле товарларын һәм хезмэт күрсәтүлэрен кулланучыларның сатып алу һәм түлэү мөмкинлэге;

17) жылылык, су белэн тээмин итү, каты көнкүреш калдыкларын утильлэштерү (күмү) өлкэсендэ коммуналъ комплекс оешмалары товарларын һәм хезмэт күрсәтүлэрен кулланучылар-шартнамэ буенча электр һәм жылылык энергиясен, суны, каты көнкүреш калдыкларын утильлэштерү (күмү) буенча үз хужалык - көнкүреш һәм (яисэ) житештерү ихтыяжлары өчен хезмэт күрсәтүлэрне сатып

алучы затлар (алга таба-кулланучылар). Торак секторында жылылык, су белән тәмин итү, каты көнкүреш калдыкларын утильләштерү (күмү) өлкәсендә күрсәтелгән оешмаларның товарларын һәм хезмәт күрсәтүләрен кулланучылар булып:

а) күпфатирлы йортларда-әлеге күпфатирлы йорттагы урыннардан файдаланучы затларга коммуналь хезмәтләр күрсәтү өчен югарыда күрсәтелгән товарларны һәм хезмәт күрсәтүләргә сатып алучы торак милекчеләре ширкәтләре, идарәче оешмалар яисә күпфатирлы йортка урыннар милекчеләре турыдан-туры идарә иткән очракта күпфатирлы йорттагы урыннар милекчеләре;

б) торак йортта-шушы йортның милекчесе яисә коммуналь хезмәтләр күрсәтүче ул вәкаләт биргән зат;

18) коммуналь комплекс оештыруның финанс ихтыяжлары – коммуналь комплекс оештыруның коммуналь инфраструктураны үстерү буенча житештерү программасын һәм (яисә) инвестиция программасын үтәү өчен кирәкле тарифлар һәм өстәмәләр буенча коммуналь комплекс оештыру товарларын (хезмәтләр күрсәтүне) реализацияләүдән акчалар күләменен исәп-хисап күрсәткечләре.

Муниципаль берәмлеккә кыскача характеристика

Авыл жирлегә статусы һәм чикләре «Аксубай муниципаль районы "муниципаль берәмлегенен һәм аның составындагы муниципаль берәмлекләренен территорияләре чикләрен билгеләү һәм аларның статусы турында" 2005 елның 31 гыйнварындагы 24-ТРЗ номерлы Татарстан Республикасы Законы белән билгеләнгән

Татарстан Республикасы Аксубай муниципаль районы Кәкре Күл авыл жирлегә составына түбәндәге торак пунктлар керә: Кәкре Күл авылы (район үзәге "Аксубай" бистәсеннән 10 чакрым ераклыкта урнашкан административ үзәк), Яңа Александровка авылы, Түбән Баланда авылы, Югары Баланда авылы, Аксубай Урман заводы поселогы. Жирлек Татарстан Республикасының көньягында, Аксубай районының көньяк-көнчыгыш өлешендә урнашкан. Жирлекнең мәйданы 4011 га тәшкил итә.

Кәкре Күл авыл жирлегенен жирләре уңдырышлы. Климаты уртача дымлы. Умартачылык, терлекчелек һәм үсемлекчелек өчен шартлар бар. Жирлек территориясә буйлап Кече Сөлчә елгасы ага.

Жирлек территориясендә бер урта гомуми белем бирү мәктәбе, бер башлангыч мәктәп, мәктәп составына керүче ике балалар бакчасы, ике авыл мәдәният йорты, ике гыйбадәт йорты, ике фельдшер-акушерлык пункты, ике китапханә, ике почта бүлекчәсе бар, «ВОЛГА-СЕЛЕКТ» ЖЧЖ, «АКСУ АГРО» ЖЧЖ, «Щекин С. В.» КФХ, «Актай» ЖЧЖ, кече фермалар эшли. Борисова О. Г., Муллина И. А., Муллина Д. А., Борисова А. А., Кузьмин Н. А.

Ял итү өчен ике Жиңгү паркы һәм махсус ял итү зонасы, ике балалар уен мәйданчыгы бар.

1. Инженерлык инфраструктурасының торышы

Су белән тәмин итү

Кәкре Күл авыл жирлеген хужалык-эчә торган су белән тәмин итүнең төп чыганагы булып жир асты сулары тора. Халык суны скважиналардан да, чишмәләрдән дә файдалана. Халыкка хезмәт күрсәтә торган су белән тәмин итүнең

гамәлдәге барлык системалары мөстәкыйль (һәр торак пункт өчен эшләнгән) һәм бер-берсе белән берничек тә бәйлә түгел.

Кәкре Күл һәм Түбән Баланда авылларында сууткәргечләр колонкалары белән жиһазландырылмаган, чөнки һәр йортка су китерелгән. Янгынга каршы су запасы су башняларында саклана. Су башнясы поселокның су куллануын көйли, челтәрдә кирәкле басым ясый, шулай ук янгынга каршы су запасын саклый.

«Актай» ЖЧЖ агросәнәгать комплексының житештерү билгеләнешендәге объектын су белән тәмин итү Югары Баланда авылын су белән тәмин итү чыганаclarыннан гамәлгә ашырыла.

Сууткәргеч челтәренен проблемалы характеристикалары :

- сууткәргеч челтәренен искерүе, арматураның искерүе. Шуңа бәйлә рәвештә еш кына аварияләр һәм агып чыгулар була, шуның нәтижәсендә үз ихтыяжларына су югалтулар арта.;

- сууткәргечләрнен коррозиясе аркасында суның икенчел пычрануы.

Жирлек территориясендә шәһәр төзелеше эшчәнлеген гамәлгә ашырганда торак пунктлар территорияләрен, аларның үсешенә карап, этаплап үзәкләштерелгән су агызу системасы белән тәмин итү мөмкинлеген күздә тоту тәкъдим ителә. Үзәкләштерелгән су агызу системасын формалаштыру буенча планлаштырыла торган чаралар территорияне планлаштыру документациясен әзерләү стадиясендә билгеләнергә тиеш.

Канализация

Кәкре Күл авыл жирлегендә су агызуның үзәкләштерелгән системасы юк. Халыкның төп өлеше су үткәрми торган стеналы һәм төпле чокырлардан файдалана. Индивидуаль төзелеш йортларында чокырларны мөстәкыйль ысул белән ясыйлар.

Территорияне санитар чистарту

Бу бүлектә каты һәм сыек көнкүреш калдыкларын оештыру, жыю, бетерү, зарарсызландыру, шулай ук поселок территорияләрен жыештыру мәсьәләләре карала.

Гамәлдәге төзелеш каты көнкүреш калдыклары барлыкка килү чыганагы булып тора. Аларны шартлы рәвештә 4 нче һәм 5 нче класслы куркынычлы калдыкларга кертергә мөмкин. Көнкүреш калдыклары торак пунктлар янындагы санкцияләнгән чүплекләргә чыгарыла. Моның белән ККК белән эш итү буенча төбәк операторы "Гринта" ЖЧЖ шөгыльләнә. Сыйфатлы уртақ эш өчен махсус билгеләнгән урыннарда урнаштырылган көнкүреш калдыклары өчен стандарт контейнерлар һәм Кәкре Күл һәм Түбән Баланда авылларында урнашкан эре көнкүреш калдыклары өчен майданчылар бар; калдыкларны чыгару расписаниесе расланган.

Жирлек составына керүче торак пунктларның территорияләрен жыештыру ел әйләнәсе башкарыла. Жәй көне урамнарның, юлларның максималь чисталыгын тәмин итүче эшләр башкарыла. Кышын яңа яуган карны чистарту, бозлавыкка каршы көрәш, кар-боз ясалмаларын булдырмау эшләре башкарыла.

Жылылык белән тәмин итү

Кәкре Күл авыл жирлеге территориясендә үзәкләштерелгән жылылык белән тәмин итү юк.

Төзелешләрне жылыту жылылык белән тәмин итүнең локаль чыганаclarыннан - түбән басымлы табигый газда эшләүче индивидуаль көнкүреш казаннарыннан гамәлгә ашырыла. Йортларның бик аз өлеше генә мич белән жылытыла.

Кәкре Күл авыл жирлегенең жәмәгать учреждениеләре 100 кВт һәм аннан да азрак куәтле котельныйлардан файдаланалар. Авылда булган индивидуаль котельныйларга мәгълүматлар бирелмәгән.

Газ белән тәмин итү

Хәзерге вакытта Кәкре Күл авыл жирлеген газ белән тәмин итү бүлгеч газүткәргечләр һәм Лениногорсгаз ЭПУ Аксубай РЭГСы аша югары басымлы магистраль газүткәргечтән башкарыла.

Табигый газ Кәкре Күл авыл жирлегенең авыл торак пунктларына ГРСтан бистәара югары басымлы газүткәргечләр буенча газ бүлү пунктларына кадәр (Кәкре Күл ав.71 нче ГШРП, Яңа Александровка ав. 107 нче ГШРП, Түбән Баланда ав. 33 нче ГШРП, Югары Баланда ав. 117 нче ГШРП, Аксубай Урман заводы п. ГШРП) бирелә. Аннары түбән басым челтәрләре буенча турыдан-туры кулланучыга.

Электр белән тәмин итү

Электр белән тәмин итү өлкәсендә Кәкре Күл авыл жирлеге территориясендә бер оешма – «Аксубай РЭСы» эшли, аның белән электр энергиясе белән тәмин итү һәм электр челтәрләренә хезмәт күрсәтү турында килешүләр төзелгән.

Булган электр белән тәмин итү системасы халыкның гамәлдәге һәм перспективалы ихтыяжларын тәмин итә. Челтәрләренә һәм жиһазларны реконструкцияләү һәм капитал ремонтлау энергия белән тәмин итүче оешмадагы модернизацияләү программасы нигезендә план режимында алып барыла.

Жирлекнең барлык урамнары да энергия саклаучы яктырткычлар белән яктыртылган. Яктыртылган урамнарның гомуми озынлыгы 17,29 км тәшкил итә.

Элемтә.

Телефон һәм кәрәзле элемтә, цифрлы тапшырулар, интернет бар. Элемтә турыдан-туры туклану зонасы белән шкаф системасы аша оештырылган. Линия хужалыгы – кабель-һава хужалыгы, траншеяларда һәм кабель канализациясендә һәм Терәкләрдә һава буенча кабельләр белән башкарылган. Кабельләр тибы: жепсел-оптик кабельләр, бер дүртле КСПП.

Телефон станцияләре Россиянең бөтен территориясе белән шәһәраа элемтәләренә, шулай ук, БДБ илләрен дә кертәп, халыкара сөйләшүләренә тәмин итә.

Шәһәраа элемтә жепселле-оптик тапшырулар линиясе аша оештырылган. Татарстан Республикасы буенча физик божра оештырылган, ул каналларны житәрлек күләмдә файдаланырга мөмкинлек бирә.

2. Программаның төп максатлары һәм бурычлары, аны гамәлгә ашыру сроклары һәм этаплары

Инженерлык инфраструктурасын үстерү гамәлләре

2.1.Су белән тәмин итү

Килеп туган вәзгыятьтә жирлек халкын эчәр су белән тәмин итү проблемасын хәл итү өчен дәүләт хакимияте органнары, муниципаль берәмлекләренә авыл һәм

шәһәр жирлекләре органнары, кызыксынган оешмалар катнашында жир асты суларының барланган запасларын үзләштерүне көчәйтергә, яңа чыганаclarны ачыклау эшләрен киңәйтергә кирәк. Моннан тыш, авыл торак пунктларында автоном су чыганаclarы төзү практикасын давам итәргә, су белән тәмин итүнең капитал объектларын төзәргә, гамәлдәге су белән тәмин итү системаларын реконструкцияләргә һәм гамәлдәге су әзерләү корылмаларында нәтижәле техник чишелешләр кертәргә кирәк.

Әлеге программаның максатлары :

- Кәкре Күл авыл жирлегә халкын норматив сыйфатлы эчәр су белән житәрлек күләмдә тәмин итү;

- шушы нигездә халыкның сәламәтлегә торышын яхшырту;

- Кәкре Күл авыл жирлегә территориясендә социаль-экологик хәлне савыктыру.

Программаның бурычлары:

- әлеге программа максатларына ирешү өчен финанс, матди-техник ресурсларны һәм житештерү потенциалын берләштерү;

- су сыйфаты күрсәткечләренең санитария нормалары таләпләренә туры килүен тәмин итү өчен су белән тәмин итү объектларында гомуми төзелеш эшләре үткәру;

- суны экономиялә тотуга юнәлдерелгән чаралар үткәру;

- Кәкре Күл авыл жирлегендә автоном су жыю чыганаclarында су әзерләү һәм зарарсызландыру технологияләрен кертү эшен давам итү;

- жирлекнең торак пунктларында төче су ятмаларын барлау һәм скважиналарны төзекләндерү;

- суүткәргеч челтәрләрен һәм су белән тәмин итү системаларын реконструкцияләү.

- торак секторын үстерү һәм торак төзелеш өчен жир кишәрлекләрен комплекслы үзләштерү өчен шартлар тудыру;

- халыкка коммуналь хезмәтләр күрсәтүнең сыйфатын һәм ышанычлылыгын күтәрү, гамәлдәге төзелеш урыннарында аларның торышын яхшыртуның һәм торак төзелеш күләмнәрен арттыруның максатчан параметрларын тәмин итү өчен коммуналь инфраструктураны үстерү һәм модернизацияләү мөмкинлекләрен тәмин итү.

Гомуми су куллану торак һәм жәмәгәт биналарында хужалык-эчү ихтияжларына, тышкы янгын сүндерүгә, яшел үсентеләргә су сибүгә тотылуны үз эченә ала.

	Кәкре Күл	Түбән Баланда	Югары Баланда
Суүткәргеч челтәрләренең озынлыгы (км)	6,382	2,338	3,088
Челтәрдә су бирү (мең куб)	26,2	17,1	13,7
Барлык кулланучыларга су жиберү	24,2	15,1	10,7
Бер кешегә су куллану:			
Асылда (тәүлегенә куб. м)	50	50	20
Норматив буенча (тәүлегенә куб. м)	68	49	3

Су куллану балансы

	Кәкре Күл	Түбән Баланда	Югары Баланда
Су күтәрелү (м)	85	60	90

1. Сату, шул исәптән (мең куб. м):	26,2	17,1	13,7
1.1. Халык	20,2	12,1	5,7
1.2. Муниципаль учреждениеләр	4,0	3	0
1.3. Техник ихтыяжлар (котельныйлар))	0	0	0
2. Агросәнәгать предприятиеләре	0	0	7,0
3. Транспортлау вакытында югалтулар (мең куб. м)	2,0	2,0	1,0

Су белән тәэмин итүне үстерүнең төп юнәлешләре-жирлек халкын эчәр сыйфатлы су белән өзлексез тәэмин итү, системаларның ышанычлылыгын арттыру, челтәрләрдә аварияләр санын киметү, челтәрләрнең үткәрү сәләтен арттыру, су югалтуларны киметү.

Су белән тәэмин итү системасын үстерү буенча төп чаралар

Чара исеме	Еллар буенча якынча чыгымнар (мең сум)					
	2025	2026	2027	2028	2029	2030-2036
Су белән тәэмин итү системаларын реконструкцияләү	677,5	685,0	696,0	703,0	710,0	1090,0
Кәкре Күл	557,3	560,0	563,0	565,0	568,0	730,0
Түбән Баланда	70,2	72,0	75,0	78,0	80,0	210,0
Югары Баланда	50,0	53,0	58,0	60,0	62,0	150,0

Үсеш концепциясен гамәлгә ашыру кысаларында түбәндәге чараларны үтәү карала:

1. Кәкре Күл, Түбән Баланда, Югары Баланда авылларында насос җайланмаларын планлы рәвештә алыштыру;
2. Кәкре Күл, Түбән Баланда, Югары Баланда авылларында заманча технологияләр нигезендә заманча материаллардан торбалар кулланып су белән тәэмин итү челтәрләрен реконструкцияләү һәм алыштыру.
3. Кәкре Күл авылында су җыю манарасын реконструкцияләү
4. Су җыю башняларын һәм артезиан скважиналарын исәпкә алу приборлары белән җиһазлау,
5. Кулланучыларның суны рациональ тотуына һәм су белән тәэмин итү системасында су сыйфатын мониторинглау системасын камилләштерүгә контрольне көчәйтү.

Агросәнәгать комплексының гамәлдәге һәм тәкъдим ителә торган эре объектларын (терлекчелек фермаларын) су белән тәэмин итүне үз су белән тәэмин итү чыганаclarыннан оештыру тәкъдим ителә (арт. скважиналар, чишмәләр каптажы һ. б.).

Скважиналарның урыны һәм саны сынау суырткычларыннан һәм скважина дебетын билгеләгәннән соң төгәл ачыклана.

Суүткәргечнең диаметрларын, челтәрләрен һәм корылмаларын исәпләү, территорияне проектлауның геологик, геоморфологик һәм гидрогеологик шартларын исәпкә алып, проектлауның алдагы стадияләрендә башкарыла.

2.2. Су агызу

Жирлек территориясендә шәһәр төзелеше эшчәнлеген гамәлгә ашырганда торак пунктлар территорияләрен, аларның үсешенә карап, этаплап үзәкләштерелгән

су агызу системасы белән тәмин итү мөмкинлеген күздә тоту тәкъдим ителә. Үзәкләштерелгән су агызу системасын булдыру буенча планлаштырыла торган чаралар территорияне планлаштыру документларын әзерләү стадиясендә билгеләнергә тиеш.

2.3. Территорияне санитар чистарту

Татарстан Республикасының калдыклар, шул исәптән каты коммуналь калдыклар белән эш итү өлкәсендәге территориаль схема нигезләмәләре нигезендә калдыкларны чыгару Аксубай бистәсе полигонына оештырылырга тиеш. Килешү нигезендә, каты көнкүреш калдыклары һәм КБО чыгару белән «Гринта»ЖЧЖ шөгыльләнә.

Сыек пычракларны септикларга яки тимер-бетон монолит выгребларга жыйрга һәм ассенизация транспорты белән санитария-эпидемиология хезмәтләре күрсәткән урыннарда чыгарырга тәкъдим ителә. Өстәлә торган суның сыек калдыкларга нисбәте 1:1 гә тигез.

2.4. Жылылык белән тәмин итү

Жирлектә үзәктән жылылык белән тәмин итү юк. Биналарны жылыту ягулыкның төрле төрләрәндә эшләүче индивидуаль жылыту системалары ярдәмендә башкарыла.

Үзәкләштерелгән жылылык белән тәмин итү системасын үстерү күздә тотылмый.

2.5. Газ белән тәмин итү

Үзәкләштерелгән газ белән тәмин итү системасын үстерү күздә тотылмый.

2.6. Электр белән тәмин итү

Үзәкләштерелгән электр белән тәмин итү системасын үстерү күздә тотылмый. Урамнарны яктырту системасын ремонтлау һәм реконструкцияләү планлаштырыла.

Чара исеме	Еллар буенча якынча чыгымнар (мөң сум)					
	2025	2026	2027	2028	2029	2030-2036
Урамнарны яктырту системаларын реконструкцияләү:	120,0	120,0	120,0	120,0	120,0	120,0
Кәкре Күл авылы	51,57	51,57	51,57	51,57	51,57	51,57
Яңа Александровка авылы	13,0	13,0	13,0	13,0	13,0	13,0
Түбән Баланда авылы	26,43	26,43	26,43	26,43	26,43	26,43
Югары Баланда ав.	25	25	25	25	25	25
Аксубай Урман заводы бистәсе	4,0	4,0	4,0	4,0	4,0	4,0

3. Программаны гамәлгә ашыруның көтелә торган ахыргы нәтижәләре һәм аның социаль-иқтисадый нәтижәләлеген бәяләү.

Программаны гамәлгә ашыруның нәтижәләлеген бәяләү, түбәндәге күрсәткечләргә ирешү кирәклеге исәпкә алып, 2025 ел мәгълүматлары белән чагыштыру нигезендә башкарыла:

- халыкны өзлексез эчәр су белән тәмин итү;

- микробиологик күрсәткечләр буенча гигиена таләпләренә җавап бирми торган эчәр суның тикшерелгән пробаларының чагыштырма авырлыгын 2036 елга 0,5 ка кадәр киметү %;

- су белән тәмин итү һәм ташландык суларны агызу коммуналь системаларының тузу дәрәжәсе елына 5% ка кимү.

Программа чараларын гамәлгә ашырудан гомуми икътисадый нәтижәгә авырулар санын киметү, халыкның гомер озынлыгын арттыру, Кәкре Күл авыл җирлеге территориясендә социаль-экологик хәлне яхшырту исәбенә ирешү күздә тотыла.

Төп параметрларга түбәндәгеләр керә::

Су белән тәмин итү:

Техник структураны оптимальләштерү

Яңа төзелешне үстерүне һәм әлеге хезмәтләрнең ышанычлылыгы һәм нәтижелелеге буенча таләпләрне исәпкә алып, су белән тәмин итүнең технологик чылбырының барлык стадияләрендә куәтләрнең житәрлек резервларын тәмин итәргә;

Сыйфат, ышанычлылык һәм нәтижелелек стандартлары таләпләреннән чыгып, су белән тәмин итү системасын үстерү һәм модернизацияләү стратегиясен формалаштырырга;

Кулланучыларны исәпләү приборлары белән жиһазландыру процессына ярдәм итәргә.

Нәтижелелек ресурсы параметрлары

☐ Су югалтуларын киметүне тәмин итү;

Ут чыгуларның даими приборлы мониторингын оештыру;

Электр энергиясенә чагыштырма чыгымнарны 2 тапкырга киметү;

Барлык теләүче йорт хужалыкларын исәпкә алу приборлары урнаштыру, аларны тикшерүне оештыру һәм аларга хезмәт күрсәтү мөмкинлегенә белән тәмин итү;

Хезмәт күрсәтүнең ышанычлылыгы һәм сыйфаты параметрлары

Абонентларны су белән тәмин итү хезмәтләре белән өзлексез тәмин итү;

Суүткәргеч челтәрләренең зарарланучанлыгын киметү;

Су белән тәмин итү системасына яңа абонентларны тоташтыруны тәмин итү 2 атнадан да артык түгел;

Башлыча кисәтү ремонтларына күчүне һәм гадәттән тыш хәлләр барлыкка килү турында алдан хәбәр итү системасын кертүне гамәлгә ашыру;

Авария-торгызу эшләренә чыгымнарны киметү;

Су сыйфаты параметрлары буенча норматив таләпләрне һәм әйләнә-тирә мохитне саклау таләпләрен һичшиксез үтәү;

-Хезмәтләр өчен түләүне мониторинг нәтижеләренә карап төзәтү.

Икътисадый нәтижелелек параметрлары

☐ Әлеге программада формалаштырылган бурычларны хәл итү өчен житәрлек күләмдә озак сроклы бюджеттан тыш инвестицияләр җәлеп итүне тәмин итү;

Эшчәнлекнең энергетик һәм гомуми икътисадый нәтижелелеген арттыру нәтижәсендә чыгымнарны киметү исәбенә су белән тәмин итү системасын модернизацияләүгә капитал чыгымнарны шактый дәрәжәдә каплау;

□ Су белән тээмин итү хезмәтләре өчен түләүләрнең жыелуын 95% тан да ким булмаган дәрәжәдә тээмин итү.

4. Программаны гамәлгә ашыру механизмы

Программаны гамәлгә ашыру Кәкре Күл авыл жирлегә халкын коммуналь инфраструктураның сыйфатлы хезмәтләре белән тээмин итүгә юнәлдерелгән программа чаралары комплексын үтәү юлы белән гамәлгә ашырыла.

1. Кәкре Күл авыл жирлегә Башкарма комитеты:

- Кәкре Күл авыл жирлегенә коммуналь инфраструктурасын комплекслы үстерү программасын эшли;
- коммуналь инфраструктураны комплекслы үстерү программасы нигезендә коммуналь комплекс оешмалары тарафыннан эшләнә торган инвестиция программалары проектларын формалаштыруга техник биремне раслый;
- коммуналь комплекс оешмалары тарафыннан эзерләнгән инвестиция программалары проектларының аларны формалаштыруга расланган техник задание шартларына туры килү-килмәвен һәм аны гамәлгә ашыру өчен кирәкле финанс ихтыяжларын исәпләүнең нигезләгән тикшерә;
- кулланучылар өчен бәяләргә (тарифларга) өстәмә күләмә һәм коммуналь комплекс оешмасы товарларына һәм хезмәт күрсәтүләренә тарифларга тиешле өстәмә күләмә турында, шулай ук коммуналь инфраструктура системасына тоташтыруга тариф күләмнәре турында тәкъдимнәр эзерли;
- кулланучылар өчен бәяләргә (тарифларга) тәкъдим ителә торган өстәмәне һәм коммуналь инфраструктура системасына тоташу тарифын исәпкә алып, коммуналь комплекс оешмалары товарларыннан һәм хезмәт күрсәтүләреннән файдаланучылар өчен файдалану мөмкинлегенә анализ ясый;
- коммуналь комплексны оештыруның инвестиция программасы проекты һәм әлегә коммуналь комплекс оешмасы тапшырган исәп-хисапларны раслау өчен муниципаль берәмлекнең закон чыгару органына жибәрә;
- коммуналь инфраструктураны үстерү максатларында коммуналь комплекс оешмалары белән әлегә оешманың расланган инвестиция программасын гамәлгә ашыру шартларын билгели торган шартнамәләр төзи;
- коммуналь комплекс оешмаларының инвестиция программалары үтәлешенә мониторинг үткәрә.

2. Аксубай муниципаль районының коммуналь комплексын оештыру жирлек башлыгы тарафыннан расланган һәм коммуналь инфраструктураны комплекслы үстерү программасы нигезендә эшләнгән техник бирем шартлары нигезендә:

- инвестиция программасы проекты һәм әлегә программаны гамәлгә ашыру өчен бер елга кирәкле финанс ихтыяжларын исәпләүне эзерли;
- инвестиция программасының эзерләнгән проекты һәм аны гамәлгә ашыру өчен кирәкле финанс ихтыяжларын исәпләү муниципаль берәмлекнең башкарма органына инвестиция программасы проектының аны формалаштыруга расланган техник бирем шартларына туры килүен һәм аны гамәлгә ашыру өчен кирәкле финанс ихтыяжларын исәпләүнең нигезләгән тикшерү өчен тапшыра;
- кирәк булган очракта бирелгән исәп-хисапларның, исәпләнгән финанс ихтыяжларының тәкъдим ителгән инвестиция программасы проектына туры

килмәвен яисә күрсәтелгән программа проектының аны эшләүгә техник биремгә туры килмәвен тикшерү нәтижәсендә ачыкланган;

- коммуналь инфраструктураны үстерү максатларында муниципаль берәмлекнең башкарма органы белән расланган инвестиция программасын гамәлгә ашыру шартларын билгели торган шартнамә төзи.

Коммуналь комплекс оешмалары тарафыннан коммуналь инфраструктура төзүгә һәм модернизацияләүгә алына торган акчалар:

- тоташтыруга тарифның һәм сорала торган йөкләнешнең тапкырчыгышына тигез булган тоташтыру өчен түләү;

- кулланучылар өчен бәягә (тарифка) һәм кулланучыларга бер ел эчендә куелган хезмәт күләменә (жылылыкка, суга һ.б.) өстәмә арттыруга тигез.

4. Программаны гамәлгә ашыруның нәтижәлелеген бәяләү

Программаны гамәлгә ашыру нәтижәләре планлаштырылган техник һәм финанс-икътисадый максатчан күрсәткечләр дәрәжәсенә ирешкәндә билгеләнә.

Коммуналь инфраструктура системалары буенча детальләштерелгән максатчан күрсәткечләр исемлегә Россия Федерациясә региональ үсеш министрлыгының 06.05.2011 ел № 204 боерыгы белән расланган муниципаль берәмлекләрнең коммуналь инфраструктура системаларын комплекслы үстерү программаларын эшләү буенча Методик тәкъдимнәр нигезендә кабул ителде:

- халык өчен коммуналь хезмәтләрдән файдалану критерийлары;
- коммуналь ресурсларга ихтыяж күрсәткечләре һәм перспективалы йөкләнешләр;

- яңа йөкләнешләрнең зурлыклары;

- күрсәтелә торган ресурсның сыйфат күрсәткечләре;

- кулланучыларны исәпкә алу приборлары колачлау дәрәжәсә күрсәткечләре;

- ресурслар китерүнең ышанычлылык күрсәткечләре;

- житештерү һәм ресурсларны транспортлау нәтижәлелегә күрсәткечләре;

- коммуналь ресурсларны куллану нәтижәлелегә күрсәткечләре;

- әйләнә-тирә мохиткә йогынты күрсәткечләре.

Кәкре Күл авыл жирлегенең коммуналь инфраструктурасының соңгы торышына таләпләр формалаштырганда, Россия Федерациясә Төбәкләр үсеше министрлыгының 14.04.2008 №48 боерыгы белән расланган Коммуналь комплекс оешмаларының житештерү һәм инвестиция программалары үтәлешенә мониторинг үткәрү методикасы нигезендә күрсәткечләр һәм индикаторлар кулланыла. Максатчан күрсәткечләр коммуналь хезмәтләрнең һәр төре буенча билгеләнә һәм даими төзәтелә.

Коммуналь хезмәтләрдән файдалануның чагыштырма чыгымнары коммуналь хезмәтләрдән матди файдалануның тормыш эшчәнлеген тәмин итү өчен житәрлек күләмен чагылдыра.

Кулланучыларны хезмәт күрсәтүләр белән колачлау тормышны тәмин итү системаларының эш сыйфатын бәяләү өчен файдаланыла.

Житештерү куәтләрәннән файдалану дәрәжәсә, исәпләү приборлары белән тәмин ителеш системаларның баланслылыгын характерлый.

Коммуналь комплекс оешмалары тарафыннан күрсәтелә торган хезмәтләрнең сыйфаты күрсәтелә торган хезмәтләрнең сыйфатының билгеләнгән таләпләргә, эпидемиологик нормаларга һәм кагыйдәләргә туры килүен характерлый.

Тормышны тәмин итү системаларына ышанычлы хезмәт күрсәтү коммуналь объектларның Кәкре Күл авыл җирлегенең яшәешен тыштан теләсә нинди йогынты ясаганда яшәү тирәлеге сыйфатын сизелерлек киметмичә, ягъни коммуналь системаларның аварияләрсез, зарарлануларсыз, эштәге башка хокук бозуларсыз диярлек эшләве мөмкинлеген бәяләмичә тәмин итү сәләтен характерлый.

Коммуналь инфраструктура объектларының ышанычлы эшләве кире зурлык белән характерлана: ватылулар ешлыгы (объект масштабының бер берәмлегенә, мәсәлән, 1 км инженерлык чөлтәренә аварияләр һәм зарарланулар саны); коммуналь чөлтәләрнең тузуы, алыштыруга мохтаж чөлтәләрнең озынлыгы; ел саен алыштырыла торган чөлтәләрнең өлешләре; югалтулар һәм исәпкә алынмаган чыгымнар дәрәжәсе.

Ресурсларның нәтижәлелеге ресурслардан рациональ файдалануны билгели, түбәндәге күрсәткечләр белән характерлана: электр энергиясен чагыштырмача тоту, ягулыкны чагыштырмача тоту.